

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

In Memoriam

TOM ANDERSEN

Tom Andersen
2 juni 1936 - 15 mei 2007

Tom Andersen overleed kort voor zijn 71^e verjaardag, als gevolg van een ongelukkige val terwijl hij zijn hond uitliet. Tot aan zijn recente pensionering als psychiater en psychotherapeut werkte Andersen op de faculteit Sociale Psychiatrie van de Noord-Noorse Universiteit in Tromsø. Hij heeft een bepalende rol gespeeld in de ontwikkeling van het systeemtherapeutisch denken en werken. Samen met Harold Goolishian wordt hij gerekend tot de pioniers van de cybernetica van de tweede orde. Hij ontwikkelde een collaboratieve en op taal gebaseerde werkwijze. Zijn introductie van het reflectieteam, als alternatief voor het observatieteam achter een onewayscreen, is van ingrijpende invloed gebleken op de praktijk van de hedendaagse systeemtherapie.

Tom Andersen leefde en werkte in Tromsø, in het noorden van Noorwegen. Hij beschreef de historie, de natuur en het klimaat van de streek uitvoerig in het boek *The Reflecting Team* (Andersen, 1991), zijn standaardwerk. Daarin legt hij uit dat het klimaat, ondanks de zeer noordelijke ligging, aangenaam is dankzij de Mexicaanse golfstroom die warmte afgeeft. Twee maanden per jaar is het donker, wat aanzet tot denken en overdenken. En twee maanden per jaar moedigt het continue licht aan om de reeds opgedane ideeën verder uit te werken. De afwisseling van duisternis en licht staat symbool voor de min of meer toevallige ontdekking van het *reflecting team*.

In een interview vertelde Andersen (Andersen, 1999) dat hij in het begin van de jaren tachtig als gezinstherapeut en opleider veelal werkte van achter het onewayscreen. Hij merkte op dat leden van het behandelteam achter het screen gezinsleden veroordeelden, soms uitlachten. En het team observeerde en instrueerde de therapeut en het gezin in de therapiekamer. Andersen voelde zich daar ongemakkelijk bij. Hij dacht na over mogelijkheden om openlijk met het gezin over zijn indrukken te spreken. In maart 1985 besloot Andersen in een vastgelopen therapie tot een experiment. Hij dempte het licht in de therapiekamer en deed het licht in de observatie-

ruimte aan. Vervolgens stelde hij het gezin in staat om te kijken en te luisteren naar de commentaren van het behandelteam. Eerst viel het behandelteam stil. En toen zij spraken wijzigden de toon, de taal en de inhoud van het commentaar. Andersen: 'Ik realiseerde mij hoezeer de context waarin wij spreken van invloed is op hoe wij spreken'. Sindsdien ontwikkelde hij als methodiek het werken met een *reflecting team*. In zijn woorden: 'Back-and-forth community conversation in and out of the light' (Andersen, 1999).

In zijn werk verwijst Tom Andersen veelvuldig naar Harold Goolishian, met wie hij een innige band onderhield. Goolishian sprak met hem over taalsystemen die problemen creëren of sociale systemen ontwrichten. Andersen beschouwde alle activiteiten van het lichaam – bewegen, dans, kunst, ritme en muziek – als taal. Al deze taaluitingen zijn expressies van leven. Een systeem verstart of desintegreert als het niet lukt om passend te reageren op een inbreuk van buitenaf. Het doel van therapie is uitbreiding van het repertoire van expressies, zodat mensen op meer manieren kunnen reageren. Andersen raakte geïnspireerd door de fysiotherapeute Adel Bülow Hansen. Bülow Hansen induceert in haar fysiotherapie fysieke spanning die gelijktijdig ongewoon en verdraagbaar is, door met gerichte aandacht de correspondentie tussen het inademen, uitademen en de spierspanning te volgen. Verandering ontstaat daar waar een nieuwe ervaring in voldoende mate ongewoon is, maar ook in voldoende mate verdraagbaar om geïntegreerd te kunnen worden.

Andersen bleef heel dicht bij de woorden en de bewegingen van de mensen met wie hij werkte. Weten wat anderen nodig hebben is imperialisme, zei hij. Hij streefde het onbevooroordeeld luisteren in therapie na. 'Luister naar wat mensen zeggen en niet naar wat mensen bedoelen' (Anderson & Goolishian, 1986). Hij vroeg zich af hoe woorden van invloed zijn op mensen. 'Is dit een belangrijk woord voor jou, is het groot of klein, als je in dit woord zou kunnen rondlopen, wat zou je dan zien?' Ook citeerde hij Wittgenstein. 'De belangrijkste gezichtspunten zijn verborgen vanwege hun eenvoud. Wij zien niet meer goed dat wat altijd en vlak onder onze ogen plaatsvindt' (Wittgenstein, 1953).

In 2006 was Tom Andersen aanwezig op de conferentie 'Verhalen vertellen' in Beilen. Eerder woonde ik lezingen van hem bij gedurende een driedaags congres in Haminleena in Finland. Beide keren was ik onder de indruk van zijn presentatie. Andersen zocht woorden, nam pauzes. 'We need to go slow and respond carefully.' 'Ik weet pas wat ik zeggen wil, als ik het zeg', zei hij. In Finland onderbrak hij

zijn lezing enkele malen en liet hij muziekfragmenten horen van de componisten Arvo Pärt en Zbigniew Preisner. Ik genoot van zijn taalgebruik, zijn poëtische manier van spreken. 'Where is the feeling of the handshake, where is the experience of the handshake, has anybody seen it?' Bij aanvang van het congres in Finland werd Tom Andersen aangekondigd als een 'superstar' in de systeemtherapie. Hij reageerde ad rem en grappend: 'I am no superstar. I am generated in a cultural flow'.

TOM ANDERSEN

Robert van Hennik

Andersen, T. (1991). *The reflecting team, dialogues and dialogues about the dialogues*. New York: Norton.

Andersen, T. (1999). The reversal of light and sound. *Gecko*, vol. 2, 3-9.

Andersen, T. (2004). Handout conference Language based therapy, Haminleena, Finland.

Anderson, H. & Goolishian, H. (1986). Human Systems as Linguistic system. *Family Process*, 27, 3-12.

Wittgenstein, L. (1953). *Philosophical Investigations*. Oxford: Blackwell.